

Tavoitteena uskonrauha

Yhteinen sana välillämme -kirje ja Yalen vastauskirje rakentavat sovintoa kristittyjen ja muslimien välille

Muslimeina haluamme sanoa kristityille, että emme ole heitä vastaan ja että islaminusko ei ole heitä vastaan niin kauan kuin he eivät aloita sotaa muslimia vastaan heidän uskontonsa tähden ja sorra heitä ja aja heitä ulos heidän kodeistaan.¹

JOHDANTO

Mediassa piirtyy usein kuva kristittyjen ja muslimien pysyvistä vastakkainasettelusta. Tällaista kuvaa vahvasti myös edellisen paavin Benedictus XVI:n taannoinen puhe Saksan Regensburgissa syyskuussa 2006. Puheessaan paavi väitti islaminuskon olevan väkivaltainen uskonto ja väkivaltaisuuden johtuvan muslimien jumalakäsityksestä.² Perusteluinaan paavi viittasi profeetta Muhammadin opeutukseen ja toimintaan sekä erityisesti pyhän sodan käsitteeseen. Näin hän yhdisti väkivallan ja epähumanisuuden osaksi islamin olemusta. Puheessaan Benedictus XVI sanoi profeetta Muhammadin toteuttaneen toimintansa alkuaikoina, ollessaan vielä ilman poliittista valtaa, periaatetta ”uskontoon ei pakoteta” (Lehmän suura 2:256).³ Mutta tämä periaate ei paavin mukaan ole myöhemmin kuulunut islaminuskon periaatteisiin.⁴ Paavin puhe otettiin maailmalla vastaan ristiriitaisin tuntein.

Paavin Regensburgin puheen jälkeen 38 islaminuskon auktoriteettia kokoontui keskustelemaan puheesta. Muslimijohtajat laativat vielä samana vuonna lyhyen kirjeen ”Open Letter to His Holiness”, jossa he osoittivat, millaisia virhetulkintoja paavin Regensburgin puhe sisälsi. Kun Vatikaanin vastaus muslimien kirjeeseen ei ollut tyydyttävä, muslimijohtajat jatkoivat keskustelua ja kirjoittivat Jordanian prinssin professori Ghazi bin Muhammad bin Talalin⁵ johdolla 13. lokakuuta vuonna 2007 avoimen kirjeen kristityille otsikolla ”A Common Word between Us and You” (Yhteinen sana välillämme). Kirje oli osoitettu kristillisille kirkkoille

1 A Common Word 2007/Part III.

2 Paavin puhe ks. Benedictus 2006. Ks myös Volf 2011, 20–21.

3 Käytän Koraanista Jaakko Hämeen-Anttilan suomennosta vuodelta 1995.

4 Benedictus 2006.

5 Ghazi bin Muhammad bin Talal kuuluu Jordanian kuningashuoneeseen, jonka jäsenten katsotaan polveutuvan suoraan profeetta Muhammadista; ks. kinghussein.gov.jo/hashemites.html. Ks. Volf & bin Muhammad & Yarrington 2010, 240.

kaikkialla maailmassa ja sen allekirjoitti yhteensä 138 muslimijohtajaa, tutkijaa ja intellektuellia, jotka edustivat kaikkia merkittäviä islaminuskon koulukuntia.⁶

Yhteinen sana välillämme (YSV) -kirje on sisältönsä kutsu yhteistyöhön ja keskusteluun sovinnon löytämiseksi uskontojen välillä. YSV-kirjeessä painotetaan, kuinka kristityt ja muslimit edustavat yhdessä yli puolta maailman väestöstä ja kuinka uskonnoilla on tärkeä rooli maailmanrauhan edistämisessä. Kirjeessä muistutetaan, että uskonnoilla on myös yhteinen perustavanlaatuisen periaate rakastaa Jumalaa ja rakastaa lähimmäistä. Muslimijohtajat viittaavat kirjeessään uskontojen pyhiin kirjoituksiin ja ”yhteiseen sanaan”, joka löytyy Toorasta, Uudesta testamentista ja Koraanista.⁷ YSV-kirjeessä kehoitetaan ”Kirjan kansoja”, kristittyjä ja juutalaisia, ”yhteisen sanan” pohjalta palvelemaan Jumalaa viittaamalla Koraanin sanoihin:⁸

Sano: Te, joilla on Kirja, tulkaa puhumaan kanssamme: palvokaamme vain Jumalaa, älkäämme asettako ketään Hänen rinnalleen, älkäämme ottako toisiamme herroiksi Jumalan asemasta. Jos he kääntyvät pois, sanokaa: Todistakaa, että me alistumme Jumalalle. (Imranin perheen suura 3:64.)

Vielä samana vuonna laaja joukko kristittyjä vastasi muslimien aloitteeseen kirjeellä, joka oli otsikoitu ”Yale Divinity School Scholars Respond to A Common Word between Us and You”. Tämä Yalen yliopistossa laadittu Yalen vastaus -kirje (YV) tarttui muslimien aloitteeseen ja kannatti lämpimästi uskontorauhan edistämistä ja vuoropuhelun jatkamista uskontojen pyhien kirjoitusten pohjalta.⁹

Tässä artikkelissani tarkastelen uskontojen vuoropuhelua ja uskontojen roolia sovinnon rakentajina sekä sitä, kuinka edellä mainitut asiakirjat asettuvat keskusteluun uskontojen välisestä sovinnontyöstä. Erittelen aineistolähtöisesti molempien kirjeiden sisältöä. Analysoin, miten kirjeet tulkitsevat uskoa Jumalaan, lähimmäisen rakkautta, uskontojen yhteisiä abrahamilaisia juuria sekä sovinnon rakentamista uskontojen välillä. Aluksi luon katsauksen kirjeiden syntytaustaan sekä kristinuskon ja islamin välisen dialogin historiaan.

KIRJEIDEN SYNTYTAUSTA

Yhteinen sana välillämme -kirjettä edelsi vuonna 2004 muslimijohtajien yhteinen julkilausuma ”The Amman Interfaith Message”, jossa etsittiin ykseyttä muslimimaailman sisällä. Ammanin sanoman taustalla vaikutti Jordanian kuningas Abdullahin työskentely konsensuksen aikaansaamiseksi muslimien kesken. Asiakirjan pohjalla olevaan työskentelyyn osallistuivat kaikki kahdeksan islamilaisen uskonnollisen lain traditionaalista koulukuntaa Jordanian prinssi Ghazi bin Muhammadin johdolla. Työskentelyn tuloksena oli yksimielisyys siitä, kuinka määritellä islaminuskoa. Asiakirjassa tuomittiin *fatwat*, joilla äärimmäisyysryhmät perustelevat terroriaan ja väkivaltansa oikeutusta niitä kohtaan, jotka ovat eri mieltä heidän kanssaan. Ammanin sanomassa etsittiin rauhaa myös yhteen Jumalaan uskovien Abrahamin uskontojen – muslimien, kristittyjen ja juutalaisten – välillä.¹⁰

Ammanin sanoma -julkilausuman jälkeen muotoiltiin muslimijohtajien yhteinen julkilausuma¹¹ koskien tanskalaisia profeetta Muhammadia esittäviä pilakuvia.¹² Muslimimaailman sisäinen työskentely on tiivistynyt ja pyrkimyksenä on ollut saada islaminuskon valtaviiran ja sovittävän enemmistön ääni kuuluville, jotta se ei jäisi poliittisten äärimmäisyysryhmien vangiksi.¹³ Muslimimaailman oma sisäinen vuoropuhelu on siten luonut pohjaa uskontojen väliseen dialogiin.

YSV-kirje jatkaa Ammanin sanoma -julkilausuman linjaa korostaen yhteistyön tärkeyttä niiden muslimien ja kristittyjen välillä, jotka uskovat ja rakastavat Jumalaa ja lähimmäistään sekä haluavat kunnioittaa elämän pyhyttä. Allekirjoittajien joukossa ovat muun muassa Venäjän mufti sheikki Ravil Gainutdin, Istanbulin mufti Mustafa Çağrıci, Nigerian muslimien johtaja sulttaani Muhammadu Sa’ad Ababakar, Jerusalemin ja koko Palestiinan emeritus päämufti Ikrima Said sekä Kuningas Faisalın Islamin tutkimus- ja opetuskeskuksen pääsihteeri, professori Yahya Mahmud bin Junayd Saudi-Arabiasta.¹⁴

YSV-kirje alkaa kuvauksella maailman uskonnollisesta ja poliittisesta tilanteesta. Maailman muslimijohtajat muistuttavat, että muslimit ja kris-

tityt muodostavat yhdessä yli 55 prosenttia maailman väestöstä. He varoittavat maailmanrauhan olevan vaarassa, jos uskonnot eivät pysty elämään sovussa keskenään. Muslimiyhteisö on huolissaan maailmanuskontojen välisen ristiriidan kasvamisesta ja sen tuomasta uhkakuvasta.¹⁵ Kirjeen kokojaja ja pääkirjoittaja prinssi Ghazi bin Muhammad on todennut, että muslimeja huolestuttaa erityisesti Palestiinan ja Irakin miehitystilanne sekä maailmanlaajuiset tutkimukset, jotka osoittavat uskonnollisten asenteiden koventuneen muslimien, kristittyjen ja juutalaisten välillä. Huolta aiheuttaa myös kasvava kristillinen fundamentalismi. Muslimit ilmaisivat tahtonsa lopettaa verbaalinen rummutus, joka on ominaista molemmille uskonnoille niiden tarkastellessa toisiaan uhkakuvalinssien lävitse. Siinä, missä muslimit puhuvat ristiretkien jatkumisesta, kristityt pelkäävät muslimien pyhää sotaa.¹⁶

Monet kirkkoyhteisöt ympäri maailmaa ovat antaneet oman vastauksensa YSV-kirjeeseen. Ekuumeeniset yhteisöt ja kirkot Euroopassa ja Yhdysvalloissa ilmoittivat halunsa osallistua vuoropuheluun muslimien kanssa. Israelin päärabbi Yona Metzger ja Shlomo Amar vastasivat YSV-aloitteeseen yhdessä Canterburyn arkkipiispan kanssa laatimassaan kirjeessä.¹⁷

Kristittyjen antamista vastauksista on tämän artikkelin tarkastelun kohteena ”Yalen vastaus” (Yale Response; YV), joka julkaistiin *New York Times* -lehdessä. Vastauskirje oli otsikoitu nimellä ”Rakastaen Jumalaa ja lähimmäistä yhdessä: Kristittyjen vastaus Yhteinen sana välillämme aloitteeseen”. Vastauskirjeen aloitteentekijä oli professori Miroslav Volf Yalen yliopistosta.¹⁸ YV-kirjeen laati joukko tunnettuja professoreita pääasiassa Yalen yliopistosta ja sen allekirjoittajiin kuuluvat myös monet tunnetut evankelikaaliset vaikuttajat kuten eteläkorealainen helluntailainen pastori David Yonggi Cho, Saddleback baptistikirkon pastori Rick Warren ja Arabien teologisen seminaarin johtaja Martin Accad Beirutista.¹⁹ Yhteensä yli 300 kristittyä johtajaa, suurin osa heistä yhdysvaltalaisia, on allekirjoittanut YV-kirjeen.²⁰ Kirjeen tärkeyttä vuoropuhelussa korostaa myös se, että sen allekirjoittajien joukossa on huomattava määrä evankelikaalisia kirkonjohtajia, jotka yleensä ovat vältelleet uskontojen välis-

tä dialogia ja yhteisiä julkilausumia synkretismin pelossa. Evankelikaaleille on ollut tyypillistä islaminuskon demonisointi²¹ ja uskontoja vastakkain asetteleva retoriikka.

Keskustelussa on esiintynyt myös toisenlaisia näkemyksiä, joissa muslimijohtajien YSV-kirjeeseen on suhtauduttu skeptisesti. Esimerkiksi Beirutin Near East School of Theologyssa työskentelevän Jon Hooverin mukaan kirjeessä on nähtävissä islaminuskon perinteinen ortodoksinen inklusiivinen näkökulma kristinuskoon sen kuvaillessa uskontojen yhteistä pohjaa. Hooverin mukaan YSV-kirjeessä kuvataan islaminusko ylivertaisena suhteessa kristinuskoon.²²

MUSLIMIEN JA KRISTITTYJEN VÄLISEN DIALOGIN HISTORIASTA

Muslimien ja kristittyjen vuoropuhelulla on taustanaan pitkä historia. Jo varhaiskeskiajalla vaikuttanut syyrialainen kristitty Johannes Damaskolainen

-
- 6 Bin Muhammad 2010, 8–9.
 - 7 A Common Word 2007/Part III.
 - 8 A Common Word 2007/Summary.
 - 9 Yale Response 2007.
 - 10 Amman Message 2004.
 - 11 Muslim Scholars Statement on Danish Cartoons Controversy, 2006.
 - 12 Tanskalainen *Jylland Posten* -lehti julkaisi kaksitoista karikatyyriä profeetta Muhammadista 30.09.2005. Kuvien julkaisemisen seurauksena eri puolilla maailmaa puhkesi väkivaltaisia mielenosoituksia. Pilakuvien julkaiseminen synnytti laajan keskustelun sananvapaudesta ja uskontojen pyhien arvojen loukkaamisesta. Hansen 2006, 8–11.
 - 13 Nakhhooda 2008.
 - 14 A Common Word Signatories 2007.
 - 15 A Common Word 2007/ Part III.
 - 16 Bin Muhammad 2010, 4–8.
 - 17 A Joint Communiqué 2007.
 - 18 Stackhouse 2008, 57.
 - 19 Yale Response 2007. Kristittyjen kirjeen kirjoittivat Yalen yliopistosta Uuden testamentin professori Harold W. Attridge, teologian professori Miroslav Volf ja Sovinto-ohjelman johtaja Joseph Cumming sekä American Academy of Religions -järjestön puheenjohtaja, afroamerikkalaisen tutkimuksen professori Emilie M. Townes.
 - 20 Yale Response 2007.
 - 21 Esimerkiksi John E. MacArthur kuvailee islaminuskoa sielunvihollisen uskonnoksi. Allah ei tarkoita Jumalaa ja kuolema pyhässä sodassa on muslimille ainoa varma tie taivaaseen. MacArthur 2002.
 - 22 Hoover 2009, 76.

(675–753), joka palveli kalifi Abdul Al-Malikin kirjanpitäjänä, halusi löytää tavan käydä dialogia muslimien kanssa etsimällä yhteisiä ja tunnustettuja totuuksia Koraanista ja Raamatusta. Johannes tosin piti islaminuskoa kristillisenä harhaoppina. Hänen ajattelussaan vuoropuhelun lähtökohtina olivat muslimeille esitetyt kysymykset Koraanista, koska muslimien pyhissä kirjoituksissa puhutaan Jeesuksesta Jumalan Sanana. Damaskolainen halusi keskustella nimenomaan Sanasta (*Kalam*) ja kysyi, pitivätkö muslimit Sanaa luotuna vai ikuisena. Kun muslimit tunnustivat uskovansa, että Jeesus on Jumalan Sana ja ikuinen, piti Damaskolainen tärkeänä, että kristityt voivat sanoa muslimeille uskovansa samalla tavoin. Damaskolainen toivoi keskustelua erityisesti Jumalan ykseydestä. Kaikki myöhemmät kristittyjen ja muslimien väliset vuoropuhelut ovat velkaa hänen luomalleen perustukselle etsiä yhteistä pohjaa uskontojen kesken niiden omien kirjoitusten perustalta.²³

Toinen historiallinen esimerkki sisältyy Nicolaus Cusanuksen (1401–1464) teokseen *De pace fidei* (suom. *Uskontojen välisestä sovinnosta*), jonka hän kirjoitti vuonna 1453 Konstantinopolin valtauksen jälkeen. Teoksessa pyritään uskonrauhaan ja se sisältää dialogin muun muassa kristittyjen ja muslimien kesken.²⁴ Nicolaus Cusanus etsi rauhaa uskontojen kesken vedoten järkeen ja korosti, että kaikkien uskontojen perustana on usko yhteen Jumalaan.²⁵

Lähi-idän monoteistisilla uskonnoilla on pitkä yhteinen historia. Islamilaisen yhteiskunnan sisällä on elänyt vuosisatoja kristittyjä ja juutalaisia vähemmistöjä islaminuskon levittyä Lähi-itään ja Pohjois-Afrikkaan. Muslimit loivat pelisäännöt, joiden avulla he rakensivat yhteiselon muiden uskontojen kanssa. Koraanin käyttämä termi Kirjan kansa viittaa Jane I. Smithin mukaan juutalaisiin, kristittyihin ja saabalaisiin, jotka muslimien opetuksen mukaan omistivat aikaisemman ilmoituksen Jumalalta.²⁶ Muslimit liittivät Kirjan kansojen joukkoon usein myös zarathustralaiset, samarialaiset ja maagit. Koraanin mukaan juutalaisten ja kristittyjen kirjoituksista pidetään Tooraa, evankeliumeja ja psalmeja Jumalan ilmoituksena. Koraani syrjäytti muut pyhät kirjat ja muslimit ymmärsivät juuta-

laisten ja kristittyjen kirjoitukset korruptoituneiksi. Koraanin mukaan juutalaisilla ja muslimeilla on kuitenkin erityinen yhteys Jumalan kanssa ja Kirjan kansoilla on keskenään historiallinen side, joka voi auttaa niitä käymään uskontojen välistä dialogia.²⁷

Nykyajan muslimien ja kristittyjen virallinen vuoropuhelu alkoi vuonna 1969, kun Kirkkojen maailmanneuvosto teki Genevessä päätöksen aloittaa säännölliset dialogit muslimien kanssa. Vuoropuheluiden aiheina ovat olleet muun muassa uskontojen yhteinen perusta rukouksessa ja jumalanpalveluksessa sekä uskonnolliset symbolit uskonnossa ja sosiaalisissa kysymyksissä. Dialogi on auttanut luottamuksen rakentamista ja tuonut ilmi tarpeen harjoittaa vuoropuhelua niin virallisella kuin populaarilla ja akateemisella tasolla.²⁸ Kirkkojen maailmanneuvosto ei ole kuitenkaan koskaan laatinut yksityiskohtaisia ohjeita tai periaatteita uskontodialogia varten. Katolinen kirkko osallistuu Kirkkojen maailmanneuvoston työskentelyyn tarkkailijajäsenenä, varsinaisen jäsen se ei ole. Vatikaanin toisen konsiilin (1962–1965) jälkeen katolisten kristittyjen käsitys uskontodialogista muslimien kanssa on siirtynyt klassisesta eksklusiivisuudesta kohti keskinäistä ymmärtämistä. Katoliset tunnustavat vuoropuhelun tärkeyden kaikkien elävien uskontojen, myös islaminuskon kanssa.²⁹

Viime vuosikymmeninä on kuultu uskontodialogissa aktiivisesti toimivien henkilöiden rohkeita puheenvuoroja. Esimerkiksi sveitsiläinen teologi Hans Küng näkee profeetta Muhammadin tehtävässä samankaltaisuuksia Vanhan testamentin juutalaisten profeettojen kanssa.³⁰ Brittiläisen islamitutkija Kenneth Craggin mukaan islaminuskossa on kaksi tärkeää teemaa: Koraanin inspiraatio ja Muhammadin profeetallisuus. Hänen mukaansa juuri profeetallisuus luo syvän, yhdistävän siteen kristinuskon ja islaminuskon välille.³¹ Miroslav Volf on jatkanut uusilla keskustelunavauksilla muslimien ja kristittyjen vuoropuhelua. Volfin mukaan muslimien monoteismi voidaan sovittaa kristittyjen oppiin kolminaisuudesta. Kristinuskoo opettaa Jumalan olevan yksi ja jakamaton. Volf uskoo, että Lähi-idän uskonnoista löytyy yhteinen perusta sovinnon ja anteeksiantamuksen rakentamiselle. Yksi selvä esimerkki uskontojen läheisestä suhteesta ovat

arabikristityt, jotka ovat kutsuneet Jumalaa nimellä Allah jo satojen vuosien ajan.³²

Kristinuskon ja islaminuskon välistä vuoropuhelua on kritisoitu synkretistisyydestä. Kysymys synkretismistä on liittynyt erityisesti uskontojen tekemiin yhteisiin päätöslauselmiin, joiden on pelätty johtavan uskontojen sekoittumiseen. Zoran Brajovicin mukaan uskontojen välisessä dialogissa on kuitenkin vaikea nähdä synkretismin piirteitä, ellei synkretismi ole dialogin päämääränä. Balkanilla on Jugoslavian sodan jälkeen huomattu eri uskontoja yhdistävän toisiinsa juuri monet pakanuudesta ja kansanuskonnosta omaksutut tavat ja rituaalit. Uudessa tilanteessa synkretismistä on tullut todellisuutta, jonka muotoja on hyödynnetty ja uskontoja yhdistävät tekijät ovat auttaneet rakentamaan suvaitsevaisempaa yhteiskuntaa ja rauhaa.³³

R. Scott Appleby korostaa uskontojen rauhanrakentamisen perusteina mystiikkaa ja synkretistisiä elementtejä, koska uskontojen yhteisten uskonnollisten kokemusten kautta voidaan tavoittaa sellaista, mihin muodolliset ilmaisut ja järjestäytyneet uskonnot eivät kykene.³⁴ Kimmo Ketola muistuttaa, että synkretismiä pelkäävät ja uskon puhtaudesta huolestuneet unohtavat, että kristinuskoa usein puolustetaan vetoamalla sen juuriin paikallisessa kulttuurissa. Esimerkiksi luterilaisuuden ja suomalaisen kansankulttuurin synteisiä pidetään uskon autenttisuuden osoituksena.³⁵

Muslimilla ja kristityillä on ollut jo varhaiskeskialta lähtien sekä yhteisiä vuoropuheluita, joissa on tarkasteltu uskontoja yhdistäviä ja erottavia elementtejä että vuosisatainen rinnakkainelön historia. Uskonnot ovat osa kansankulttuuria ja niistä löytyy yhteistä uskontoja yhdistävää pohjaa rauhanomaiseen rinnakkaiseloon. Muslimijohtajien YV-kirje ja YV-kirje ovat jatkoa aikaisemmille dialogeille. Uskontojen pyhät kirjoitukset ja periaatteet sisältävät aineksia sovinnonrakentamiseen uskontojen välillä.

USKO JUMALAAAN

Seuraavaksi tarkastelen molemmissa kirjeissä esille tulevia jumaluskon yhteisiä lähtökohtia. Muslimien YSV-kirje sanoo pohjan rauhalle ja sovinnolle olevan jo olemassa. Se löytyy molempien uskontojen perustasta: rakkaus yhteen Jumalaan, lähimmäisen

rakastaminen sekä usko Jumalaan kaiken olevan Luojana.³⁶ Kristittyjen YV-kirje korostaa vastauksessaan kristittyjen löytävän saman yhteisen perustan muslimien kanssa rakkaudessa Jumalaan ja lähimmäiseen. YV-kirje painottaa Jumalan olevan hyvä Luoja, jonka rakkaus on ehdoton.³⁷

YSV-kirje alkaa uskontunnustuksella: ”Ei ole muuta jumalaa kuin Jumala yksin ja kukaan ei ole Hänen vertaisensa. Hän on suvereeni ja Hänen on ylistys ja Hänellä on voima yli kaikkien asioiden.”³⁸ Kirje jatkaa kuvaten Jumalaa ja luomista Koraanin sanoin:

Jumala on luonut taivaan ja maan ja lähettänyt taivaasta sateen, jolla Hän kasvattaa esiin hedelmiä ravinnoiksi teille. Hän on antanut teidän käyttöönnne laivat, jotta ne kyntäisivät meriä Hänen käskynsä mukaan. Hän on suonut teidän käyttöönnne myös joet. (Abrahamin suura 14:32)

YSV-kirjeessä muistutetaan kristittyjä ja juutalaisia Raamatun sanomasta, kuinka Jumalan rakastaminen on siellä ensimmäinen ja suurin käsky. Käsky löytyy samansisältöisenä Uudesta ja Vanhasta testamentissa: ”Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydäimestäsi, koko sielustasi ja koko voimastasi” (5. Moos. 6:5 ja Matt. 22:34–40). YSV-kirjeen mukaan kaikissa kolmessa monoteistisessä uskonnossa on yhteinen käsitys siitä, että ihmisen tulisi rakastaa Jumalaa.³⁹ Kirje rakentaa kutsuaan kristityille kutsuen Jeesusta Messiaaksi molempien uskontojen pyhien

23 Coffey 2010.

24 Teos on julkaistu suomeksi vuonna 2011.

25 Nicolaus Cusanus 2011. Ks. myös Jukko 2009, 272.

26 Smith 1999, 306–308.

27 Smith 1999, 306–308.

28 Braybrooke 1992, 216–222.

29 Goddard 2000, 177–180.

30 Küng 1992, 161–175.

31 Cragg 1998, 239–240.

32 Volf 2011, 14–16, 80–82.

33 Brajovic 2006, 186–188.

34 Appleby 2003, 249–250.

35 Ketola 2007, 6.

36 A Common Word 2007/ Part I.

37 Yale Response 2007.

38 A Common Word 2007/ Part I.

39 A Common Word 2007/Part I.

kirjoitusten pohjalta. YSV-kirje osoittaa kutsunsa dialogiin erityisesti juutalaisille vetoamalla *she-maan*, joka on Vanhan testamentin ja juutalaisen liturgian keskeisin osa: ”Kuule, Israel! Herra on meidän Jumalamme, Herra yksin” (5. Moos. 6:4).⁴⁰ Muslimien aloite on ainutlaatuinen vedotessaan Kristukseen Messiaana ja juutalaisen uskonnon pyhimpiin teksteihin. Näin YSV-kirjeen kirjoittajat viestittävät haluaan vakavaan yhteistyöhön uskontojen kesken saman jumaluskon pohjalta.

YSV-kirje kuitenkin korostaa, että samankaltaisuuksista huolimatta islam ja kristinusko ovat eri uskontoja, ja tuo esille islaminuskosta nousevan uskonkäsityksen Jumalasta. Islamin uskontunnustuksen mukaisesti kirjeessä painotetaan, ettei ole olemassa muuta jumalaa kuin Jumala ja Muhammad on Jumalan lähettiläs. Ihmiset, jotka todistavat tämän tunnustuksen mukaan, ovat muslimeja ja ne, jotka kieltävät tämän tunnustuksen, eivät ole muslimeita. Islam ja kristinusko erilaisina ilmoitususkontoina näkyvät YSV-kirjeen lauseissa: ”islam ja kristinusko ovat eri uskontoja”, ”islaminuskossa Jumalalla ei ole puolisoa rinnallaan” ja ”muslimit kutsuvat Kirjan kansaa juutalaisia ja kristittyjä palvelemaan yhtä Jumalaa.”⁴¹ YSV-kirje ei piilota uskontojen välisiä eroavaisuuksia. Dialogia halutaan käydä uskontojen omien pyhien kirjoitusten perustalta ja uskollisena omalle uskolle.

YSV-kirjeessä toistuu viisitoista kertaa uskontunnustus ”ei ole muuta jumalaa kuin Jumala”. Profeetta Muhammad mainitaan kirjeessä kolmekymmentä kertaa, Koraani neljäkymmentäviisi kertaa ja Jumalan ykseys kuusi kertaa.⁴² YSV-kirje kutsuu ja haastaa kristittyjä ja juutalaisia palvelemaan yhtä Jumalaa, jonka tahdon profeetta Muhammad on ilmoittanut. Kirjeen kirjoittaja Ghazi bin Muhammadin mukaan siinä ei mainita kolminaisuutta, koska sitä ei mainita Raamatussa.⁴³ YSV-kirje toteaa, että muslimit tunnustavat Kristuksen messiaanisuuden, mutta eivät samalla tavoin kuin kristityt, ja kirje muistuttaa, ettei kristityilläkään ole aina ollut yhteisymmärrystä Kristuksen luonnosta.⁴⁴ YSV-kirjeessä ei kuitenkaan väitetä, että Uuden testamentin tekstit olisivat korruptoituneita, vaan Jeesuksen sanoja rakkauden kaksoiskäskystä pidetään Jumalan sanomana.

Uskontojen vuoropuhelun kannalta on merkityksellistä, että kristittyjen YV-kirjeessä käytetään islaminuskosta nousevaa Jumalan ykseyttä painottavaa termistöä: ”korkein kutsumuksemme on jäljitellä tuota Yhtä, jota me rukoilemme” ja ”pyydämme anteeksiantoa Yhdeltä Kaikkilaupiaalta (All-Merciful One) ja maailmanlaajuiselta muslimiyhteisöltä.” YV-kirje kiinnittää huomiota muslimien YSV-kirjeen korostukseen Jumalasta rakkauteena, koska se on enemmän uusitamentillinen ilmaisu ja koettu kuuluvaksi erityisesti kristinuskon piiriin. Islamilaisen tradition mukaan Jumalaa on yleensä kuvattu islaminuskossa sanoilla Maailmojen Herra, Absoluuttinen Hyvä ja Kaikkilaupias.⁴⁵ YV-kirje viestittää yhteisymmärrystä ja sovintoa uskontojen välillä käyttäessään samaa sanastoa kuin muslimit.

YV-kirje antaa tilaa uskonnoille yhteisten kysymysten käsittelyyn eikä siinä tuoda omaa dogmaattista itseymmärrystä kristinuskon Jumalasta erotuksena muslimien jumalakäsityksestä. YV-kirje ei mainitse kristillistä uskontunnustusta eikä ota esille kristinuskon ja islaminuskon erilaista käsitystä Profeetta Muhammadin asemasta. Toisaalta YV-kirje ei anna Koraanin teksteille samaa arvoa kuin YSV-kirje antaa Uuden testamentin teksteille ja Jeesuksen sanoille. Sen sijaan se korostaa uskontojen pyhien kirjoitusten samankaltaisia periaatteita. Ongelmaksi vuoropuhelussa jää se, että sana monoteismi ja ilmoitus Jumalasta ymmärretään kirjeissä eri tavoin, vaikka molemmat korostavat selkeästi yhteistä periaatetta rakastaa ja palvella yhtä Jumalaa.

RAKASTA LÄHIMMÄISTÄ

Muslimijohtajat korostavat YSV-kirjeessä, ettei todellista uskoa Jumalaan ole olemassa ilman lähimmäisenrakkautta. Uskonnonvapaus ja periaate ”uskontoon ei pakoteta” (Lehmän suura 2:256) on rakkauden kaksoiskäskyn toisen käskyn noudattamista.⁴⁶ YV-kirjeessä korostetaan samaa periaatetta kristillisessä uskossa ja viitataan Raamattuun: ”Joka ei rakasta, ei ole oppinut tuntemaan Jumalaa, sillä Jumala on rakkaus” (1. Joh. 4:8). YV-kirje korostaa uskonnonvapautta osana lähimmäisen rakastamista. Lähimmäisenrakkautteen sisältäyty vapaus rukoilla Jumalaa omantunnon mukaan.⁴⁷ Molemmissa kir-

jeissä etsitään lähimmäisen rakastamisen periaatteen kautta rauhaa uskontojen välillä.

YSV-kirje sanoo empatian ja sympatian sekä muodollisten rukousten olevan riittämätön teko lähimmäistä kohtaan ilman anteliaisuutta ja uhrautuvuutta: ”Jos emme anna lähimmäisellemme sitä mitä itse rakastamme, emme todella rakasta Jumalaa ja lähimmäistämme.”⁴⁸ Lähimmäisen rakastamisen tärkeyttä perustellaan Koraanilla:

Ei hurskautta ole se, että te käännätte kasvonne itään tai länteen, vaan hurskautta on uskoa Jumalaan, viimeiseen päivään, enkeleihin, Kirjaan ja profeettoihin, ja antaa sukulaisilleen, orvoille, köyhille, matkamiehille ja pyytävälle omaisuuttaan, vaikka sitä rakastaakin. Hurskautta on lunastaa orjia vapaaksi ja suorittaa rukouksensa, antaa almuveroa ja täyttää, mitä on luvannut, olla kärsivällinen onnettomuuksien ja kärsimysten edessä ja vaikeuden hetkellä. Jotka näin tekevät, ovat vilpittömiä ja pelkäävät Jumalaa. (Lehmän suura 2:177)

YSV-kirjeessä muslimit löytävät Koraanista samoja periaatteita, jotka on jo aiemmin mainittu Raamatussa Jeesuksen sanoina. YSV-kirje rakentaa siltaa uskontojen välillä painottamalla, että muslimit ymmärtävät Kristuksen sanojen olevan kristillinen totuus mutta että Kristuksen sanat lähimmäisen rakastamisesta ovat myös Koraanissa ja *hadithissa* esille tulevia islamin periaatteita.⁴⁹ Islaminuskon käsityksen mukaan sanoma, joka tuli varhaisemalle profeetalle (Jeesukselle) ja jota ei ole muutettu uudemman profeetan (Muhammadin) kautta, on Jumalan totuuden ilmaisu ja käsky kaikille muslimille.⁵⁰ Sen tunnustaminen, että Jumalan toimii molempien uskontojen piirissä, on tärkeä näkökoh- ta vuoropuhelussa, vaikka YSV-kirjeestä toisaalta puuttuu pohdinta Kristuksen jumaluudesta ja Jumalan ykseydestä kristinuskossa. Tästä huolimatta sen viittaukset yhteiseen sanaan ja lähimmäisen rakkauteen ovat uusia avauksia vuoropuheluun.

YV-kirje ilmaisee kristittyjen vastauksena YSV-kirjeeseen halun sovintoon. Samalla se esittää kollektiivisen anteeksipyynnön tunnustaen kristittyjen rikkomukset muslimiejiä kohtaan: ”Olemme tehneet syntiä muslimilähimmäisiämme kohtaan.” YV-kirje muistuttaa, että muslimit ja kristityt eivät

ole aina kätelleet ystävinä vaan heidän suhteensa on ollut jännittynyt ja vihamielinen. Kristittyjen anteeksipyyntö kuuluu: ”Pyydämme anteeksiantoa Yhdeltä Kaikkilaupiaalta ja maailmanlaajuiselta muslimiyhteisöltä.”⁵¹ YV-kirjeessä näkyy sovinnon- rakentaminen oman uskonnon omalta perustalta: katumus, anteeksipyyntö, mutta myös molempien uskontojen pyhien kirjoitusten käyttö. Kristityt käyttävät anteeksipyynnössään jälleen Jumalasta islaminuskosta nousevaa termiä Yksi Kaikkilaupias ja siten painottavat puhuvansa samasta Jumalasta muslimien kanssa.

YV-kirje ottaa esimerkiksi lähimmäisen rakastamisesta profeetta Muhammadin ystävyuden kristityn orja Addasin kanssa. YV-kirje kuvaa kuinka kristitty orja Addas meni Muhammadin luokse, kun profeetta oli ajettu väkivaltaisesti ulos Taifin kaupungista. Addas osoitti vieraanvaraisuutta ja toi Muhammadille ruokaa, suuteli ja syleili häntä.⁵² Kuvatussaan profeetta Muhammadin elämää YV-kirje osoittaa ymmärrystä islaminuskoa kohtaan. Kirjeen esimerkillä on vahva sanoma: profeetta Muhammadin ja orja Addasin ystävyys oli konkreettista ja käytännöllistä ja näkyi hyvissä teoissa. YV-kirje jättää käsittelemättä, mitä sen kirjoittajat ajattelevat profeetta Muhammadista Jumalan lähettämänä profeettana ja missä islaminuskon käsitys Jumalasta ja ilmoituksesta eroaa kristittyjen käsityksestä.

40 A Common Word 2007/Part I.

41 A Common Word 2007.

42 A Common Word 2007.

43 Bin Muhammad 2010, 11.

44 A Common Word 2007/ Part III.

45 Yale Response 2007.

46 A Common Word 2007/ Part II, Part III.

47 Yale response 2007.

48 A Common Word 2007/ Part II.

49 *Hadith* on Koraanin rinnalla määrittelemässä muslimin elämää. *Hadith* sisältää tietoa profeetan opetuksesta ja elämästä eikä ole Koraania vähäpätöisempi lähde islaminuskossa. Uskonnolliset kirjoitukset antavat ohjeen oikeasta elämäntavasta (sunnä). Ks. Humphreys 1991, 20–21, 149–151.

50 Nasr 2010, 115.

51 Yale Response 2007.

52 Yale Response 2007.

Dialogia lähimmäisen rakastamisesta käydään kunnioittavassa hengessä. Uskonnonvapauden kunnioittaminen osana lähimmäisenrakkautta mainitaan molemmissa kirjeissä, mutta asiaa ei käsitellä sen enempiä. Uskonnonvapaus voisi olla tärkeä teema tulevaisuuden vuoropuheluissa.

YHTEINEN ISÄ ABRAHAM

YSV-kirje tuo esiin uskontojen yhteisen kantaisän: ” – muslimit uskovat Jumalaan, joka ilmestyi Abrahamille.”⁵³ YSV-kirje lainaa Koraania, joka tekstissään viittaa Abrahamiin:

Sanokaa: ”Me uskomme Jumalaan ja siihen, mitä meille on lähetetty ja mitä on lähetetty Abramille, Ismaelille, Iisakille, Jaakobille ja sukukunnille ja mitä Mooses, Jeesus ja muut profeetat ovat saaneet Herraltaan. Me emme tee eroa heidän välillään, vaan alistumme Hänelle.” Jos he uskovat, niin kuin te uskotte, he kulkevat oikeaa tietä, mutta jos he kääntyvät pois, he ovat eripuraisia. Jumala riittää suojelemaan sinua heiltä. Hän on Kuuleva, Tietävä. (Lehmän suura 2:136–137.)

Myös YV-kirje korostaa vastauksessaan Abrahamia osana yhteistä uskontojen historiaa. Abraham kuuluu kristinuskon ja islaminuskon sydämeen ja ytimeen samoin kuin juutalaisuuteen. YV-kirje painottaa kaikilla kolmella uskonnolla olevan myös yhteistä perustaa. Jeesus Kristus kutsuu rakastamaan Jumalaa ja lähimmäistä samoilla sanoilla, jotka on ensin ilmaistu jumalallisena ilmoituksena Israelin kansalle Toorassa.⁵⁴

Vanhassa testamentissa uskonnon kantaisä on Abraham, joka jätti Urin ja asettui Kaanaaseen. Profeetta Muhammad kuuli juutalaisilta kertomuksen Abrahamin pojasta Ismaelistä, josta tuli arabien esi-isä. Muhammad ymmärsi uskontojen olevan pohjimmiltaan yhtä, mutta hänen mukaansa juutalaisuuteen ja kristinuskoon olisi tullut myöhemmin epäaitoja aineksia. Muhammad piti Abrahamia ensimmäisenä muslimina.⁵⁵ Kristityt puolestaan korostavat Abrahamin vastaanottaneen uskon kautta Jumalan antaman lupauksen Kristuksesta. Kaikki kolme Lähi-idän uskontoa jakavat näin historian Abrahamista, joka sitoo ne toinen toisiinsa. Abraham on arkkityyppi ja kuva miehestä, joka vaelsi

kahden maailman, uskonnon ja kulttuurin välissä. Hän eli pakanallisen maailman keskellä ja etsi Jumalaa, johon olisi voinut laittaa luottamuksensa.⁵⁶

Martin Bauschke pitää tärkeänä YSV-kirjeen aloitetta vuoropuheluun, jota käydään uskontojen pyhistä kirjoituksista käsin. Juutalaisille Abraham on kuva ehdottomasta kuuliaisuudesta Jumalaa kohtaan. Kristityt pitävät Abrahamia esimerkkinä miehestä, joka laittoi luottamuksensa ja uskonsa Jumalan lupauksiin. Muslimeille Abraham (Ibrahim) on mies, joka näki ja tunnusti yhden ainoan Jumalan jo ennen kuin juutalaisuus, kristinuskon ja islam olivat edes olemassa. Bauschken argumentin mukaan on olemassa jatkuva Jumalan ilmoitus, joka perustuu abrahamilaiseen traditioon ja joka on löydettävissä Toorasta, Uudesta testamentista ja Koraanista. Uskontojen välistä vuoropuhelua tulisi käydä Abrahamin hengessä, sillä kaikkien kolmen uskonnon pyhät kirjoitukset viittaavat Abrahamiin.⁵⁷ Bauschke seuraa YSV-kirjeen käsitystä Jumalan ilmoituksesta, jossa ilmoitus on siirtynyt juutalaisuudesta kristinuskon kautta islaminuskoon. Hänen argumenttinsa ei erittele uskontojen erilaisia, keskenään toisinaan ristiriitaisia selityksiä Jumalasta ja ilmoituksesta.

Huolimatta eroista uskonnoilla on yhteistä pohjaa Abrahamissa, sillä niitä kaikkia yhdistää Abrahamin monoteismi. Abraham hylkäsi epäjumalat ja rukoili yhtä Jumalaa. Uskontojen vuoropuhelussa on tärkeää tuntea, mitä toisen uskonnon piirissä ymmärretään omalle uskonnolle tärkeistä periaatteista. Lähi-idän uskontojen erilaiset kertomukset Abrahamista avaavat uskontojen ytimessä olevaa ajattelua. Abrahamin myyttinen hahmo voi toimia uskontojen yhdistävänä siteenä ja luoda pohjaa uskontojen keskinäiselle ymmärtämiselle ja yhteistyölle.

SOVINNON RAKENTAMINEN

YSV-kirje korostaa sovinnon rakentamista uskontojen pohjalta. Muslimijohtajat ilmaisevat toiveensa rauhan rakentamisesta ja kehottavat juutalaisia, kristittyjä ja muslimeja toimimaan niin kuin Jumala heitä on käskenyt: rakastamaan Jumalaa ja lähimmäistään.⁵⁸ YSV-kirje painottaa, että muslimit eivät tahdo sotaa uskontojen välillä ja näkee vakavan vuoropuhelun tarpeen uskontojen kesken. Musli-

mien toive rauhasta kiteytyi kirjeessä seuraavaan ajatukseen:

Jos muslimit ja kristityt eivät ole rauhassa keskenään, ei maailmassa voi olla rauhaa. Yhdessä nykyajan hirvittävän aseistuksen ja sen tosiasian kanssa, että muslimit ja kristityt elävät kaikkialla enemmän toisiinsa kietoutuneina kuin koskaan aiemmin, ei kumpikaan osapuoli voi voittaa konfliktia, johon on osallisena yli puolet maailman asukkaista.⁵⁹

YSV-kirje kuvailee kiristynyttä maailman tilannetta ja väkivallan uhkaa uskontojen välillä menemättä yksityiskohtiin. ”Ilman harmoniaa ovat ikuiset sielumme uhan alla, jos emme löydä rauhaa”. Kirje vetoaa yhteiseen sanaan uskontojen välillä. Tarvitaan kunnioitusta toisia kohtaan ja hyvää tahtoa.⁶⁰ Se myös muistuttaa Jeesuksen sanoista ”joka ei ole meitä vastaan, on meidän puolellamme” (Mark. 9:40) ja painottaa, että muslimit eivät ole kristittyjä vastaan eivätkä halua sotaa.

Tärkeä näkökohta YSV-kirjeessä on sen poliittinen ulottuvuus. Kylmän sodan jälkeisten konfliktien on tulkittu juontuvan uskontojen ja kulttuurien erilaisuudesta ja niiden kyvyttömyydestä ymmärtää toisiaan.⁶¹ Samuel P. Huntington ennusti tulevaa kulttuurien kamppailua ja edessä olevaa väistämättöä törmäystä. Hänen mukaansa kulttuurien ja uskontojen törmäys tapahtuisi erityisesti kristinuskon ja islamin välillä, ja se olisi samalla osa laajempaa geopoliittista pohjoisen ja etelän sekä idän ja lännen välistä ristiriitaa.⁶² YSV-kirje todistaa päinvastaista ja on siten tärkeä poliittinen keskustelun-avaus uskontojen yhteistyölle ja uskontojen välisten jännitteiden purkamiseksi. Uskonnoilla on tärkeä rooli rauhan rakentamisessa.

YV-kirje yhtyy YSV-kirje ajatukseen, että maailmanrauha riippuu uskontojen välisestä rauhasta. YV-kirjeessä todetaan uskontojen suhteiden olleen vuosisatojen aikana ajoittain jännittyneitä ja myös vihamielisiä. Jeesuksen seuraajina tämän päivän kristittyjen vastuulla on rakentaa rauhaa: ”kun uskontorauha kahden uskonnollisen yhteisön välillä voidaan saavuttaa, on helpompi tavoitella maailmanrauhaa”. YV-kirjeen mukaan väkivallan syyt eivät ole uskonnoissa: ” – jännitteet, konfliktit ja

jopa sodat, joissa kristityt ja muslimit seisovat toisiaan vastaan eivät ole pohjimmiltaan uskonnollisia”. Ristiriidat eivät aina johdu uskonnoista, mutta uskonnot voivat vaikuttaa niiden syvyyteen. YV-kirje korostaa tarvetta dialogiin, joka olisi enemmän kuin kohteliasta johtajien välistä vuoropuhelua ja voisi näkyä tulevissa uskontojen vuoropuheluissa.⁶³ Kirje pitää uskonnon ja politiikan erottamista tärkeänä. Se yhtyy YSV-kirjeessä ilmaistuun ajatukseen⁶⁴ Jumalan ja lähimmäisen rakastamisesta, mikä merkitsee suurempaa kuuliaisuutta Jumalaa kuin kuninkaita ja hallitsijoita kohtaan.

YSV- ja YV-kirjeet eivät käsittele suoraan maailmanpoliittista tilannetta, jonka keskellä ne ovat syntyneet. Esimerkiksi New Yorkin terrori-iskua 2001 tai Irakin ja Afganistanin sotaa ei mainita. Kirjeiden sanoma on kuitenkin sama: väkivallan tie uskonnon ja Jumalan nimessä ei ole oikea, vaan uskontojen on etsittävä yhdessä sovintoa ja rauhaa. Sovinnon rakentamiseen löytyvät ainekset molempien uskontojen keskeltä ja uskonnollisten johtajien tulisi toimia aktiivisesti rauhan puolesta.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa tarkastellussa vuoropuhelussa uskontojen välisen sovinnon, rauhan ja yhteisymmärryksen mahdollisuus nousi esiin yhteisten periaatteiden kautta, jotka löytyvät kaikista kolmesta Lähi-idän uskonnosta: usko Jumalaa, lähimmäisenrakkaus, yhteinen isä Abraham ja sovinnon rakentaminen. Molemmat kirjeet edustavat muslimien ja kristittyjen valtavirtaa ja suurta enemmistöä,

53 A Common Word 2007/Part III.

54 Yale Response 2007.

55 Armstrong 2007, 40–41, 245–247.

56 Bauschke 2008, 198–202.

57 Bauschke 2008, 198–202.

58 A Common Word 2007/Part III.

59 A Common Word 2007/Part III.

60 A Common Word 2007/Part III.

61 Abu-Nimer 2001, 685.

62 Huntington 1992, 22–35, 45–47.

63 Yale Response 2007.

64 A Common Word 2007/ Part III.

joka haluaa elää sovussa keskenään. Kirjeet sanou-
tuvat irti menneisyyden uhkakuvien retoriikasta,
jossa muslimeihin liitetään pyhä sota ja kristittyihin
ristiretket.

YSV-kirje korostaa rauhanrakentamista uskon-
tojen kesken ja muistuttaa uskontojen yhteisistä
juurista ja rakkauden kaksoiskäskystä. Se on an-
nettu muslimeille Messias Jeesuksen kautta, joka
on myös yksi islamin profetoista. YV-kirjeessä
kristityt kertovat halustaan purkaa ennakkoluulo-
ja ja väärinkäsityksiä uskontojen välillä. Kristityt
pyytävät kirjeessä muslimeilta anteeksi väriä teko-
jaan ja asenteitaan. Molemmissa kirjeissä viitataan
uskontojen pyhiin kirjoituksiin. Kirjoittajat koros-
tavat näin uskontojen yhteistä perustaa sovinnon
rakentamiselle.

YSV-kirjeellä on vahva uskonnollinen ja poliit-
tinen viesti: muslimit haluavat rakentaa maailman-
rauhaa yhdessä kristittyjen ja juutalaisten kanssa.
Muslimijohtajien yhteistyöaloite on tärkeä osa vuo-
situhantista keskustelujen ja vuoropuhelujen jatku-
moa. Yhdessä kristittyjen Yalen vastauksen kanssa
YSV-kirje on torjumassa tulkintaa monoliittisesta
ja vihamielisestä islamista ja kertoo kristittyjen ja
muslimien halusta elää toisilleen lähimmäisenä.

LÄHTEET

A COMMON WORD BETWEEN US AND YOU

2007 The official website of A Common Word, <http://www.acommonword.com>. Viitattu 1.1.2012.

A COMMON WORD BETWEEN US AND YOU

SIGNATORIES

2007 The official website of A Common Word, the list of
the original 138 signatories to the Common Word
document. [http://www.acommonword.com/signato-
ries](http://www.acommonword.com/signato-
ries). Viitattu 21.3.2013.

YALE RESPONSE

2007 Loving God and Neighbor Together: A Christian
Response to A Common Word between Us and You.
<http://www.yale.edu/faith/acw/acw.htm>. Viitattu
1.1.2012.

KIRJALLISUUS

ABU-NIMER MOHAMMED

2000–2001 "A Framework for Nonviolence and Peacebuilding
in Islam". *Journal of Law and Religion* 15, 217–265.

AMMAN MESSAGE

2004 The official website of the Amman Message. www.ammanmessage.com. Viitattu 12.6.2012.

APPLEBY, R. SCOTT

2000 *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence, and
Reconciliation*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

2003 "Retrieving the Missing Dimension of Statecraft".
Faithbased diplomacy: Trumping Realpolitik. Ed.
Douglas Johnston. Oxford: Oxford University Press,
231–258.

ARMSTRONG, KAREN

2007 *Jumalan historia: 4000 vuotta juutalaisuutta, kristin-
uskoa ja islamia*. Suom. Markku Päckilä. Jyväskylä:
Ajatus Kirjat.

BAUSCHKE, MARTIN

2008 "Jesus and Muhammad as Brothers". *Christian Ap-
proaches to Other Faiths*. Ed. Alan Race & Paul M.
Hedges. London: SCM, 191–211.

BENEDICT XVI

2006 "Faith, Reason and the University Memories and
Reflections". [http://www.vatican.va/holy_father/
benedict_xvi/speeches/2006/september/documents/
hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg_
en.html](http://www.vatican.va/holy_father/
benedict_xvi/speeches/2006/september/documents/
hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg_
en.html). Viitattu 12.5.2012.

BIN MUHAMMAD, GHAZI

2010 "On A Common Word between Us and You". *A Com-
mon Word: Muslims and Christians on Loving God
and Neighbor*. Ed. Miroslav Volf, Ghazi bin Muham-
mad & Melissa Yarrington. Grand Rapids, MI: Eerd-
mans, 3–17.

BRAJOVIC, ZORAN

2006 "The Potential of Inter-Religious Dialogue". *Peace-
building and Civil Society in Bosnia-Herzegovina: Ten
Years after Dayton*. Ed. Martina Fischer. Münster:
LIT Verlag, 149–178.

BRAYBROOKE, MARCUS

1992 *Pilgrimage of Hope: One Hundred Years of Global In-
terfaith Dialogue*. Kent: The Spartan Press.

COFFEY, DAVID

2011 "Admitted Truth: Dealing with the Overlaps between
Christian and Muslim Beliefs about the Deity". <http://>

- www.cmcsoxford.org.uk/downloadlibrary/David%20Coffey%20article,%20Admitted%20Truth...pdf. Viitattu 30.4.2012.
- CRAGG, KENNETH
1999 *Jesus and the Muslim: An Exploration*. Oxford: One World Publication.
- 1998 "My Tears into Thy Bottle: Prophethood and God". *The Muslim World* 1998/3–4, 238–255.
- CUSANUS, NICOLAUS,
2011 *De pace fidei: Uskontojen välisestä sovinnosta*. Suom. Matti Norri ja Teivas Oksala. Espoo: Artipictura.
- GODDARD, HUGH
2000 *The History of Christian-Muslim Relations*. Edinburg: Edinburg University Press.
- HANSEN, RANDALL
2006 "The Liberal Dilemma: Integration or Vigilance?" *The Authors Journal Compilation International Migration* 44, 8–11.
- HOOVER, JON
2009 "A Common Word: 'More Positive and Open, yet Mainstream and Orthodox'". *Theological Review* 30, 50–77.
- HUNTINGTON, SAMUEL P.
1993 "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs* 72, 22–49.
- JUKKO, RISTO
2009 "Nicolaus Cusanus uskonnollisten erilaisuusien yhteensovittelijana". *Teologinen Aikakauskirja* 114, 569–583.
- KETOLA, KIMMO
2007 "Mitä on synkretismi – onko "puhtaita" uskontoja olemassakaan?" *Tieteessä tapahtuu* 3/2007, 5–11.
- KÜNG, HANS
1992 "Christianity and World Religions: Dialogue with Islam". *Muslims in Dialogue: The Evolution of a Dialogue*. Ed. L. Swidler. New York: The Edwin Mellen Press, 161–175.
- MACARTHUR, JOHN E.
2002 "The Gospel according to Islam." http://www.jcsm.org/StudyCenter/john_macarthur/islamgospel.htm. Viitattu 20.8.2013.
- MUSLIM SCHOLARS' STATEMENT ON DANISH CARTOONS CONTROVERSY
2006 <http://www.ing.org/community-statements/262-muslim-scholars-statement-on-danish-cartoons-controversy>. Viitattu 23.8.2013.
- NAKHOODA, SOHAIL
2008 "The Significance of the Amman Message and the Common Word". Lecture given in Annual Ambassadors' Forum organized by the Jordanian Foreign Ministry. <http://www.acommonword.com/The-Significance-of-the-Amman-Message-and-the-Common-Word.pdf>. Viitattu 15.3.2012.
- NASR, SEYYED HOSSEIN
2010 "The Bridge between Him, You and Us". *A Common Word: Muslims and Christians on Loving God and Neighbor*. Ed. Miroslav Volf, Ghazi bin Muhammad & Melissa Yarrington. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 110–117.
- QUATAERT, DONALD
2000 *The Ottoman Empire, 1700–1922*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SMITH, JANE I.
1999 "Islam and Christendom." *The Oxford History of Islam*. Ed. John L. Esposito. Oxford: Oxford University Press, 305–345.
- STACKHOUSE JR., JOHN
2008 "Why I Signed the Yale Response". *The Review of Faith & International Affairs* 6, 57–59.
- WILLIAMS, ROWAN, METZER YONAH & AMAR, SHLOMO
2007 A Joint Communique of the Archbishop of Canterbury and the Chief Rabbis of Israel. <http://www.acommonword.com/joint-communique-of-the-archbishop-of-canterbury-and-the-chief-rabbis-of-israel-2/>. Viitattu 21.3.2013.
- VOLF, MIROSLAV
2010 "A Common Word for a Common Future". *A Common Word: Muslims and Christians on Loving God and Neighbor*. Ed. Miroslav Volf, Ghazi bin Muhammad & Melissa Yarrington. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 18–27.
- 2011 *Allah: A Christian Response*. New York: HarperOne.
- VOLF, MIROSLAV & BIN MUHAMMAD, GHAZI & MELISSA YARRINGTON (ED.)
2010 *A Common Word: Muslims and Christians on Loving God and Neighbor*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.